

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Βασίλειος Ν. Καρβουνιάρης

Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω

Για να κατανοήσουμε την ιδιωτική ζωή ενός ανθρώπου, όπως και την ιστορία της κοινωνίας στην οποία ανήκει το άτομο αυτό, πρέπει να τις κατανοήσουμε και τις δύο μέσα από κατάλληλες διερευνητικές διεργασίες.

Τα γεγονότα τα οποία συνδέουν την σύγχρονη ιστορία δέχονται και ασκούν αμφίδρομη επίδραση στο είδος της ατομικής ζωής των ανθρώπων. Ορισμένες από αυτές τις μεσολαμβάνσεις ανάμεσα στην ιδιωτική ζωή των ανθρώπων και την πορεία της ανθρώπινης ιστορίας επιδιώκουμε ν' ανιχνεύσουμε και να καταγράψουμε αναφορικά με το θέμα «σύγχρονη πόλη και εγκληματικότητα».

Οριοθετώντας το θέμα μας επισημαίνουμε ότι είναι εκτός πλαισίου αναφοράς μας και οι παράγοντες της τρομακτικής επαύξησης της εγκληματικότητας απορρέοντες από τον σύγχρονο τρόπο ζωής οι οποίοι επενεργούν αμφιμερώς στην πόλη και την υπαίθρο χώρα.

Δεν αναφερόμαστε στον αζορδολογισμό (παραλογισμό) στην οργάνωση της ζωής σε ατομικά, μείζονα και ελάσσονα συλλογικά επίπεδα, απόρροια της βάρβαρης χρησιμοποίησης της τεχνολογικής και επιστημονικής επανάστασης.

Δεν αναφερόμαστε στην σοβούσα κρίση των ηθικών αξιών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο και την υποκατάσταση του ρόλου της από την χυδαία ευδαιμονιστική αντίληψη-«αξιολόγηση» της ζωής.

Δεν αναφερόμαστε στην έκπτωση της συγκροτημένης ανθρώπινης προσωπικότητας προς ένα καταναλωτικό ανθρώπινο τύπο του οποίου οι ανάγκες, καθοριστικός εν δυνάμει εκφραστής-πρόξενος της σκοπούμενης ανθρώπινης δραστηριότητας, μεταστρέφονται από αυτές οι οποίες καθορίζονται από την βιολογική και κοινωνική ανθρώπινη φύση του προς εκείνες οι οποίες υποβάλλονται-επιβάλλονται-διαμορφώνονται από τις εξωκατευθυνόμενες τεχνικές ψυχολογικού επηρεασμού της μόδας και της διαφήμισης.

Ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα οι στατιστικές έρευνες στην Ευρώπη και την Αμερική μέχρι σήμερα δεικνύουν αυξημένη εγκληματικότητα των πόλεων έναντι της υπαίθρου.

Επίσης, στην Ελλάδα, από την δεκαετία του 1930, οπότε έχουμε τις πρώτες εγκληματολογικές στατιστικές, αν και αρκετά ατελείς, μέχρι σήμερα η πόλη εμφανίζεται συναρδρωμένη με την εγκληματικότητα.

Οι λόγοι οι οποίοι επιτείνουν την εγκληματικότητα στη σύγχρονη πόλη και κάνουν την αυτονομία του υποκειμένου-ανθρώπου να υποβαθμίζεται κάτω από το βάρος των αντικειμενικών καταναγκασμών είναι διάφοροι. Εξετάζουμε τους σπουδαιότερους-συνηθέστερους:

α. Η επίταση στην πόλη σε αντιδιαστολή με την υπαίθρο, των παραγόντων οι οποίοι

προσδιορίζουν-μεταλλάσσουν τον σύγχρονο τρόπο ζωής: Η υποκατάσταση του ρόλου των ηθικών αξιών από την χυδαία ευδαιμονιστική -αντίληψη- «αξιολόγηση» της ζωής είναι εντονότερη στην πόλη απ' ό,τι στην υπαίθρο χώρα. Η ζωή στην πόλη έχει εκπέσει στο τραγικό σημείο όπως σημειώνει ο Erich Fromm «το έχειν και όχι το είναι έχει γίνει το κριτήριο της ανθρωπίνης ύπαρξης και το υποκατάστατο της απουσίας νοήματος ζωής μεγάλων μαζών ανθρώπων».

Η βάρβαρη χρησιμοποίηση της τεχνολογίας είναι στην πόλη «βαρβαρότερη».

Η τυποποίηση των ανθρώπων στο καταναλωτικό πρότυπο με υποβολιμαίες ανάγκες, η εύκολη ικανοποίηση των οποίων προκαλεί τον σύντομο κορεσμό και την αναζήτηση συνεχώς εναλλασσομένων «εμπειριών», συντελείται περισσότερο αποσαθρωτικά στην πόλη.

β. Οι λόγοι για τους οποίους επιτείνονται οι αμφίδρομοι εγκληματογόνοι αυτοί παράγοντες στην πόλη είναι διάφοροι. Σημαντικότερος όλων ο οποίος υπεισέρχεται και στους λοιπούς, δρώντας έτσι πρωτογενώς αλλά και δευτερογενώς είναι:

1. Η απάμβλυνση της ανθρωπίνης προσωπικότητας, η οποία συντελείται στις πόλεις με την μαζοποίηση των ανθρώπων και συνδλίβει τον άνθρωπο στις συμπληγάδες της ασημαντότητας-ανωνυμίας. Ο Αριστοτέλης συμπυκνώνει «ο άνθρωπος είναι ζώον πολιτικόν» δηλαδή κοινωνικόν. Η μόνωση αναιρεί την ανθρωπινή φύση του: «Ἄνθρωπος ἐν τῇ μονῶσει ἢ θηρίον ἢ θεός» επιβεβαιώνει ο ίδιος. Και η μόνωση επέρχεται είτε με την ερημιά της απουσίας των ανθρώπων είτε με την ερημιά της «ανθρωποδάλασσας» στην οποία έχει αλλοιωθεί η νοηματική κοινωνία των ανθρώπων. Το πρόβλημα των συγχρόνων πόλεων είναι ακριβώς το δεύτερο. Με τον γιγαντισμό από τον οποίο πάσχουν οι πόλεις μας έχει αλλοιωθεί-εκλείψει η νοηματική κοινωνία των ανθρώπων, έχει απωλεσθεί ο οικογενειακός, συγγενικός, επαγγελματικός ρόλος του καθένα, και όλοι είμαστε κομπάρσοι ενός τραγικού διάσου που δεν γνωρίζουμε τι έργο παίζει, και που φοβάμαι πως έχει και κάποιους πρωταγωνιστές όχι πραγματικούς, αλλά εφήμερα-παροδικά ο προβολέας ετεροφωτίζει και κάποιον από τους κομπάρσους τον οποίο εμείς νομίζουμε πρωταγωνιστή και φωνάζουμε -δρούμε: «η παράσταση συνεχίζεται».
2. Η απάμβλυνση της προσωπικότητας δρα και πρωτογενώς ως εγκληματογόνο στοιχείο: Καδιστά οιονεί ενενεργές τις ηθικές κυρώσεις οι οποίες θα προέκυπταν φυσιολογικά σε μια συνεκτική κοινωνία. Μια συνήθης ποινική καταδίκη πολυμήνου φυλάκισης σε μια πόλη σημαίνει συνήθως οικονομική επιβάρυνση ισάξια ολίγων μηνιαίων μισθών, ενώ σε μια κοινωνία όπου οι άνθρωποι διατηρούν την ταυτότητα και την προσωπικότητά τους, και η απειλή προσέλευσης στο δικαστήριο ως κατηγορουμένου ασκεί ισχυρά αποτρεπτική δύναμη από την τέλεση ενός αδικήματος: Η έκφραση «τον κάδισε στο σκαμνί» περιέχει τεράστια ηθική απαξία. Και δυστυχώς, στη χώρα μας τουλάχιστον, δεν λειτουργούν εκτός της ποινικής καταστολής άλλοι σοβαροί αποτρεπτικοί της εγκληματικότητας κοινωνικοί δεσμοί-μηχανισμοί.
3. Ο τρόπος «οργανώσεως»-αποδιοργανώσεως της ατομικής ζωής των ανθρώπων των πόλεων. Στις σύγχρονες πόλεις δεν υπάρχουν τρόποι αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των ανθρώπων δημιουργικά, μορφωτικά και γυμναστικά. Τα μέσα αξιοποίησεως του ελεύθερου χρόνου (βιβλιοθήκες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, πνευματικές εκδηλώσεις) είναι κατά κανόνα ανεπαρκή ή απροσπέλαστα, γιατί συνήθως πωλούνται αντί

να προσφέρονται και ο πολεοδομικός σχεδιασμός ή το κυκλοφοριακό αποτελούν εμπόδιο για την συμμετοχή των ανθρώπων στις εκδηλώσεις αυτές οι οποίες θα συντελέσουν στην «των τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν».

4. Η ιδιαιτερότητα της ανεργίας. Στην υπαίθρο χώρα η οικιακή οικονομία είναι περισσότερο αυτάρκης, και οι πηγές του εισοδήματος έχουν συνήθως την εναλλακτική λύση, έστω και λύση ανάγκης. Επίσης, είναι ευκολώτερη η αναπροσαρμογή του τρόπου ζωής σε λιτότητα.

Αντιθέτως στις πόλεις οι εναλλακτικές πηγές εισοδήματος είναι δυσεύρετες. Μεγάλο μέρος των παγίων δαπανών παρουσιάζεται ανελαστικό (δαπάνες κατοικίας, διατροφής). Έτσι το άνεργο άτομο εισέρχεται σ' έναν χώρο «ταλάντωσης» της προσωπικότητάς του, απ' όπου η διολίσθηση στην εγκληματικότητα είναι *Ante Portas*.

- γ. Αυτοί είναι μερικοί από τους σοβαρότερους παράγοντες-γενεσιουργούς αιτίες, οι οποίοι καθιστούν τις σύγχρονες πόλεις με το υφιστάμενο πλέγμα κακών φυσικών, ελλειπών τεχνικών και ανορθολογιστικών κοινωνικών δομών παράγοντα, ο οποίος επιτείνει την εγκληματικότητα, ιδιαίτερα των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, ιδίως των νέων, των οικονομικά ασθενεστέρων, των περιθωριακών και άλλων ευπρόσβλητων από αυτήν την μάστιγα του πολιτισμού μας. Βεβαίως, δημιουργούνται και κάποιες πολλαπλές σχέσεις μεταξύ αυτών αλλά και πλήθους άλλων παραγόντων, οι οποίες συνυφαίνουν ένα αδιαφανές πλέγμα που επιτείνει την εγκληματικότητα των σύγχρονων πόλεων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σοβαρό μέρος της ευθύνης για την δημιουργία και διατήρηση των εγκληματογόνων παραγόντων οφείλεται στην αδιαφορία τουλάχιστον του καπιταλιστικού συστήματος προς όλες εκείνες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας οι οποίες προσβάλλουν την νοηματική κοινωνία των ανθρώπων, μεταξύ των οποίων και η τερατωδία της εγκληματικότητας.

Ας εξετάσουμε τι μπορεί να γίνει πέρα από την ανατροπή του πρωτογενούς αιτίου, πέρα από την «αλλαγή του συστήματος» ή σωστότερα πριν από την αλλαγή του συστήματος. Γιατί με το να τ' αναγάγουμε όλα στο πρωτογενές αίτιο, θεωρώντας ότι για όλα ενέχεται αποκλειστικά το σύστημα, κάνουμε ένα μεγαφυσικό γευδοπροβληματισμό, μια λογική ή σωστότερα μια αντιλογική (μια παράλογη) αντιστροφή-μετατόπιση και δεν διερευνούμε εφικτές λύσεις. Το σύστημα δ' αλλάζει όταν αλλάξουν μια-μια ορθολογικά, επιστημονικά και μεθοδικά οι επι μέρους αντιμετωπίσεις των προβλημάτων του ανθρώπου οι οποίες συγκροτούν-συνδέουν το οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα. Αντί να αιτιώμεθα το σύστημα με γενικό και αφηρημένο τρόπο, είναι εποικοδομητικώτερο να επεξεργασθούμε τους συγκεκριμένους όρους βελτίωσής τους.

Η σκοπούμενη κοινωνιολογική και πολεοδομική μας τάση πρέπει να συγκλίνει, να ασκηθεί αποτελεσματική διορθωτική και διαμορφωτική παρέμβαση, η οποία θα στοχεύει στην δημιουργία ικανοποιητικού φυσικού, τεχνητού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Αυτή η παρέμβαση δεν είναι δυνατόν να γίνει με την κατάρτιση-σχεδιασμό μιας πρότυπης πόλης και την «αντιγραφή» της σε όλο τον κόσμο ή σε όλη την Ελλάδα, αλλά απαιτείται μελέτη της συγκεκριμένης πόλης στα πλαίσια της εσωτερικής της υφής και με προοπτική βασισμένη στην ιδιαιτερότητα της δυναμικής της.

Στόχος της διορθωτικής-διαμορφωτικής παρέμβασης μας πρέπει να είναι η αποκατάσταση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η σύγχρονη πόλη πρέπει να επιτρέπει τη βίωση ενός τρόπου ζωής εδραζομένου στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Η λειτουργικότητά της

να ουσιώνεται από την ανάπτυξη ελεύθερων ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων και την αποκατάσταση των κοινωνικών ρόλων των ανθρώπων.

Η κοινωνιολογία ταξινομεί τις μεθόδους παρέμβασης στην ανάπτυξη των πόλεων σε τέσσερις βασικές κατηγορίες -πρότυπα- τέσσερις βασικές προοπτικές, οι οποίες ουσιώνονται κάθε μια και από ένα ιδεολογικό υπόβαθρο.

Το φυσιοκρατικό πρότυπο το οποίο θεωρεί το άτομο ως αδιαφοροποίητη οντότητα της οποίας η αυτονομία πρέπει να εξασφαλισθεί ολοκληρωτικά.

Το λειτουργικό πρότυπο το οποίο στοχεύει να προστατεύσει την ανάπτυξη της ανθρωπίνης οντότητας, αλλά νοούμενης στον κοινωνικό της ρόλο.

Το μελλοντολογικό πρότυπο το οποίο πιστεύει στην μεγιστοποίηση του οφέλους της κοινωνικής προόδου υποβαθμίζοντας κάπως την σημασία της αυτόνομης προσωπικότητας.

Το πολιτιστικό πρότυπο το οποίο κατατείνει στην ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων και την ανάπτυξη της συλλογικής συνείδησης.

Γεγονός είναι ότι στον τόπο μας, τώρα μόλις υπό την αφόρητη πίεση των απάνθρωπων και εξοντωτικών συνθηκών ζωής, γίνεται αντιληπτή-κατανοητή η ανάγκη να ασκηθούν αυτές οι αποτελεσματικές παρεμβάσεις.

Είναι δε τόσο έντονα και στοιχειώδη-θεμελιώδη τα προβλήματα τα οποία πρέπει να αποτελέσουν το αντικείμενο αυτών των παρεμβάσεων ώστε με οποιοδήποτε πρότυπο και αν γίνουν αυτές δεν θα υπάρξει διαφορετική αντιμετώπιση.

Η λύση αυτών διέρχεται από κοινή συνισταμένη και των τεσσάρων συστημάτων-προτύπων.

Ο τόπος μας έχει ανάγκη λιγώτερο από τις μεγαλόστομες θεωρητικές εξαγγελίες, και περισσότερο από την σεμνή προγραμματισμένη εφαρμογή λύσεων των καθημερινών προβλημάτων -από δουλειά και σ' αυτόν τον τομέα.